

Nom del castell: Tona
Data de construcció: segle IX
Municipi: Tona
Comarca: Osona
Altitud: 701 m
Coordenades: E 435725.5, N 4634052.5 (ED50 UTM 31N). Longitud: 2° 13' 28.36" Latitud: 41° 51' 14.11" (ETRS89 Geodèsiques)
Com arribar-hi: una pista forestal hi puja des del barri de ponent de Tona (640 m).

El senyoriu feudal del castell de Tona comprenia tot l'actual terme municipal de Tona i la parròquia de Sant Cugat de Gavadons. La primera notícia històrica del castell i de l'església situada al seu costat data de l'any 889, quan es va consagrar l'església.

L'any 1107 Ramon Berenguer III, comte de Barcelona, va infeudar el castell al comte Bernat de Besalú, casat amb la seva filla Ximena. Però la manca de fills del matrimoni va fer que el castell tornés a mans del casal de Barcelona. No se sap ben bé quins van ser els

feudataris del castell. En un document del 1073 es menciona Arnau de Tona com a vicari i batlle del castell de Tona. A partir del s. XII, els documents presenten la família dels Montcada com a senyors feudals del castell. L'any 1202 el rei Pere el Catòlic proclama Guillem de Montcada senyor del feu de Tona. Al final del mateix segle el castell torna a mans directes del casal de Barcelona. A mitjan s. XIV, quan es va crear el comtat d'Osona, Pere el Cerimoniós va cedir la jurisdicció del castell al vescomte Bernat III de Cabrera, però aquest noble va caure aviat en desgràcia i el castell passà de nou a la Corona.

Al principi del s. XV, el rei Martí l'Humà va concedir un règim municipal als habitants del terme del castell, convertint-los així en ciutadans de Barcelona. L'any 1446 el Conestable de Portugal va fer enderrocar el castell, ja que era un important bastió durant la guerra remença, però els consellers de Vic s'hi van negar. L'any 1972 s'hi van fer prospeccions arqueològiques per determinar els orígens d'aquesta construcció.

El turó del castell de Tona des de ponent.

Castell de Tona arran de cinglera.

L'església documentada al s. IX va ser substituïda per una construcció romànica on al principi del s. XIV eren venerats sant Andreu, la Santa Creu i sant Valentí. Durant els ss. XVI i XVII s'hi van fer reformes afegint-hi capelles laterals, el campanar i un pòrtic renaixentista. Les dificultats d'accés, però, per a arribar en aquest temple van fer que al s. XVIII el culte es traslladés a Santa Maria del Barri. L'any 1943 es van fer excavacions arqueològiques que portaren a la llum estructures de l'antiga església del s. IX, tombes antropomorfes, monedes, alguna fíbula, fragments de recipients de vidre i un capitell preromànic, entre d'altres, tot plegat conservat al museu de Tona. Durant els anys 1985 i 1986 s'hi van tornar a fer excavacions arqueològiques i el 1988 la Generalitat de Catalunya la va restaurar.

L'església

Dedicada a sant Andreu, es conserva molt millor que el castell. És un edifici característic de l'arquitectura llombarda que ha estat datat de la primera meitat del s.XI. Té una sola nau capçada a l'est per un absis semicircular. La coberta de l'edifici és de lloses. L'absis, decorat per arcuacions cegues entre bandes

llombardes, té tres finestres de doble esqueixada, una de les quals, tapada pel cos del campanar, no es pot veure des de l'exterior. La mateixa decoració de l'absis es repeteix als murs del nord, on s'alternen grups de dues arcuacions entre lesenes, i al del sud, agrupades en sèries de dos i tres, i que mostra també dues finestres de doble esqueixada. A la façana oest hi ha grups de dues arcuacions cegues entre lesenes que s'adapten a la forma de la coberta i, a més, s'hi obre una finestra, ben centrada, en forma de creu. El portal, de mig punt i grans dovelles, és situat al mur sud, on també hi havia l'anterior portal però més desplaçat cap a ponent.

A l'interior podem apreciar la coberta de canó de forma irregular a causa dels murs, que estan doblats interiorment. La capella de l'esquerra de la nau ha estat coberta amb una volta apuntada, mentre que la capella de l'altra banda té una volta de creueria i, al costat, el campanar de torre de planta rectangular.

Nota: extret del volum Osona de la Catalunya Romànica d'Editorial Pòrtic, juny de 1999

Jordi Gironès Vilardebò
octubre de 2009

Sant Andreu de Tona.